

„Hűségesen és késedelem nélkül akarjuk-e hirdetni Krisztus evangéliumát?”

Ez az első kötelezettségünk, amelyet püspökké szentelésünk alkalmából vállaltunk. Elsőlegében kerteles nélkül erre utasít minket ez a szinodus is.

Hirdetni Krisztus evangéliumát, a teljes evangéliumot és semmi mást, mint az evangéliumot. Mert az evangélium még mindig mindenestül új. Itt, Nyugaton túl sok eszme halmoz agyon bennünket, s ezek sokszor túlotúl bizonytalanná és szörszálhasogatóvá tesznek. Hajlunk arra, hogy inkább a kérdésekkel foglalkozzunk, semmint a válaszokkal. Nem tudunk többé úgy beszélni Istenről, mint Isten beszélt a bibliában, egyszerűen, a mindennapok szavaival és mozdulataival.

Hűségesen hirdetni az evangéliumot. A nehézségek, amelyekbe manapság tüközünk, kulturális szempontból újak, alapjában véve azonban a századok során át lelkileg azonosak. Megtérés Krisztus a valóságos Isten és valóságos ember igazságához: erre van az egyház mai életének a legnagyobb szüksége. Az egyház csak úgy lehet az üdvösség jele, ha az emberek azt látják, hogy állandóan újjászületik a kegyelem által, olyan helyzetben, amelyben emberi szempontból nincs semmi kilátása, semmi jövője. Intézményi volta nem lehet több, mint egy újj, amely szünet nélkül Krisztusra mutat.

Hirdetni az evangéliumot, fáradhatatlanul. Az egyház nincsen birtokában az evangelizáció titkának; napról napra kell megtalálnia Isten útjait. Döbbenet és csodálkozva fedezi fel újra és újra, hogy Isten országa túlrad rajta, és ő maga nem más, mint az a hely, ahol ezt az országot elismerik, befogadják és teljes kibontakozását várva várják. Mint ahogy egyetlen ember, egyetlen szent, ugyanúgy az egyház egyetlen korszaka sem merítette ki eddig az evangéliumot, és elég bátraknak kell lennünk „Isten maiságának” az „ideiglenesség dinamikájában” való elfogadására, kétértelműségeivel és kudarcaival együtt. Püspöki életünk revíziójában, amit a szinodus előmozdíthat, azt is meg kell kérdeznünk magunktól, mennyi időt szentelünk a nem keresztyének körében való közvetlen szolgálatnak.

Az egyház, amely lélekben összeköt, de ezáltal szabaddá is tesz, nem egy olyan intézmény, amelyet a közvélemény vagy a történelem szimatjával értékelhetünk. Még a mi Krisztus iránti szeméves hűségünknel is inkább létezik a hozzá föltétlenül hűséges Krisztus által. Ezért irányul reménységgel eltelt mindenkor a jövő felé, lendületét Krisztus visszatérésének eucharisztikus várásából merítve. A számról szólva, aki könnyedén vitte Máriát, egy költő (Jules Supervielle) írja ezt a finom megjegyzését: „Máriának alig volt súlya, hiszen nem foglalkoztatta más, mint a méhében hordozott jövő”. Mária segítségével, ugyanez álljon az egyházra is.

A magam részéről, amikor az európai evangelizációról szóló eszmecserét bevezettem, nem óhajtottam felvázolni annak kereteit, egyszerűen csak félhangon meg szerettem volna adni a hangot; hangot, amelyet igyekeztem éppúgy ráhangolni az evangéliumra, mint Európára.

GYÜRKI LÁSZLÓ

A GYERMEKSÉG-EVANGÉLIUM

Évről évre halljuk karácsonykor az Ige megtestesülésének örömhírét. Az egyház liturgiájában különféle újszövetségi szövegeket hallunk. A Zsidókhöz írt levél szerint Isten a végső időben Fia által szólott hozzánk (1,1-6), a Rómaiakhoz írt levél szól az Isten Fiáról, aki test szerint Dávid nemzetségéből született (1,1-6). Szent Pál a galatákhoz írt levelében arról szól, hogy amikor elérkezett az idők teljessége, Isten elküldötte Fiát, aki asszonytól született (4,4). A Tituszhoz írt levél pedig arról tudósít, hogy megjelent Istennek minden emberre üdvöt árasztó kegyelme, jósága és emberszeretete (2,11-14). Mindezek a szövegek kevés hatást gyakorolnak a karácsonyi ünneplő közönségre, mert a mi karácsonyi gondolatunk Szent Lukács evangéliumából táplálkozik. Elidözünk a betlehemi barlangnál, lélekben gyönyörködünk az angyalok énekében és követjük a jámbor pásztorokat a jászolhoz. S ugyancsak kedvesek számunkra azok a részek is,

amelyeket Szent Máté evangéliumában találunk: Józsefet meginti álmában az angyal és hírül adja neki Jézus szüzi születését, a napkeleti bölcsek elbeszélése, a Szent Család egyiptomi menekülése és a betlehemi gyermekgyilkosság.

Ezek a szövegek — Máté és Lukács evangéliumából — sajátos jellegük miatt egyre inkább az érdeklődés homlokterébe kerültek. Hogyan kell érteni az angyalok szerepét és a pásztor-jelenetet, vagy a napkeleti bölcsek leírását? Vannak, akik szigorúan ragaszkodnak minden egyes rész történetiségéhez, az ellenkező végtel pedig a legendák világába akarja utalni őket. A helyes megoldás: az irodalmi műfajok segítségével helyesen kell értelmezni ezeket a részeket és meg kell találni üzenetüket.

R. Schnackenburg, a würzburgi egyetem szentírástudomány professzora, a pápai teológiai bizottság tagja így vezeti be ezzel kapcsolatos tanulmányát: „A karácsonyi romantika — egy-két szigetet nem számítva — eltűnt napjainkból. A titokzatos betlehemi istálló, a mennyei fényben nyájukat legeltető pásztorok — nem illenek többé szellemi tájképünkbe. A fényszórók kévéjében felszakadozik a szent éj varázsa. Legendák, amelyek elbeszélik, hogyan változott meg csodálatosan minden azon az éjszakán, bennünket nem hatnak meg már. A kérdés nem torpan meg a szentírás elbeszélése előtt sem. Valójában mi történt akkor? Érzékelhető eseményként kell-e felfogni a mennyei fényt, az angyalok seregét és dicsőítő éneket a pásztorok színe előtt? Ebben az esetben miért nem keltettek nagyobb feltűnést az országban ezek a csodálatos események? Ha valaki a szó szerinti értelmezésnél marad, azt kockáztatja, hogy napjaink embere az egész karácsonyi elbeszélést gyermekmesének vagy a jámbor képzelet szülöttének fogja tartani. Kérdések feltevésével szolgálatot teszünk a hitnek, még ha egyes keresztényeket fájdalmasan érint is ez. A későbbi átfestések leválnak, és a régi kép eredeti nyereségében tűnik elő.” (1)

A „késői átfestéseket” kell leválasztani az eredeti képről, az irodalmi műfajt kell tisztázni és nem kell félni, hogy valamit is elveszítünk eredeti mondanivalójukból, még kevésbé történetiségükből. Nem „gyermekség-történetről”, hanem gyermekség-evangéliumról beszélünk. Ezek a részek tehát örömhírt, üzenetet tartalmaznak számunkra.

Hasonlítsuk össze a gyermekség-evangéliumot a nyilvános működés evangéliumával. Az egyszerű olvasó is észreveszi, hogy Máté és Lukács evangéliumának első két fejezete eltér a nyilvános működést tárgyaló többi résztől. Jézus működése Keresztelő János fellépésével kezdődik. Szent Lukács, aki Jézus gyermekség-evangéliumát írta, az Apostolok Cselekedetében nem tud ezekről az eseményekről. Szent Péter Cezareában Kornéliusz százados házában mondott beszédében nem tesz említést róluk (Apcs 10,37), hanem csak János keresztségével kezdi az igehirdetést. „Akkik kezdetől fogva tanúi voltak az igének” (Lk 1,2), mind Jézus nyilvános működését értik ezen. Szent Márk is ezzel kezdi evangéliumát, és Szent Jánosnál sem találunk semmiféle utalást sem Jézus gyermekkorára, vagy szüzi logantatására. De mivel csak Máté és Lukács evangéliumában találjuk meg ezeket a részeket, nem lehet úgy föltenni a kérdést, hogy történeti részekről van-e szó. Önkényes dolog lenne legendai elemeknek tartani azokat a részeket, amelyeket csak egy evangélista beszél el. Ebben az esetben kétségbe vonhatnánk a következő részek hitelességét is: a süketnéma meggyógyítása (Mk 7,32-37), a könyörtelen szolgáról szóló példabeszéd (Mt 18,23-35), Jézus Heródes előtt (Lk 23,6-16), Jézus Annás főpappnál (Jn 18,19-23) stb.

A gyermekség-evangélium elbeszélései különböznek az evangélium többi elbeszélésétől. Ámbar Jézus történetének elején található, mégis tudnunk kell, hogy a húsvéti hit elmélyítésének eredményei. Ezeknél a részeknél a teológiai érdeklődés a feltámadás titkáról visszamegy a megtestesülésig. Így ezek a részek az evangélium végére valók teológiai szempontból. Krisztus titka fokozatosan tárult fel az apostolok és az első keresztények előtt.

Máté és Lukács művészi módon írta meg ezeket az elbeszéléseket. Lukács kettős gyermekség-történetet beszél el: Keresztelő Jánosét és Jézusét. Máté úgy rendezi el ezeket az elbeszéléseket, hogy bevezetőt képezzenek evangéliumához. Lukács tanítása az, hogy az evangélium eljut a földkerekség határáig. Máté ugyanezt fejezi ki drámai elemekkel: a Megváltót az igaz József elfogadja, de a zsidók nagy része elveti. Ezért jönnek a pogányok a megváltóhoz, ami viszont a zsidók részéről üldözést vált ki. Mindkét evangélista teológiai szempontot tart szem előtt. Ennek megvilágításához felhasználják a jövődöléseket is, amelyek Jézusban teljesedtek be. Úgy is mondhatjuk, hogy a gyermekség-evangélium

összesűrített kis evangélium. Máté és Lukács a keresztény üzenet alapvető témáit is beépíti ebbe a részbe. A nemzetségtábla Máténál jelzi a messiási ígéretek, amelyeknek Izrael volt a hordozója. József szerepében a Dávidtól való leszármazás gondolatát találjuk meg. A napkeleti bölcsek jövetele a pogányok megtérését szimbolizálja. Az egyiptomból való kivonulás témája az egyiptomi menekülés elbeszélésében található. A győzelem a szenvedés és halál által az aprószentek sorsában található. Végül a Gyermekek teljes Istennek szentelése szintén végighúzódik az elbeszélésben. Ugyanezt a fölépítést, teológiai törekvést találjuk meg Lukács evangéliumában is. Itt is megtalálható a zsidó gyökér, a Messiás Dávid családjából születik. Az univerzalizmust itt a pásztorok képviselik, akik a megvetett réteghez tartoztak és mégis először jelennek meg a Megváltó előtt. A Megváltó ellentmondást szül, sokan nem fogadják el: Simeon jóvendőlése utal erre. A teljes Istennek szentelés gondolata a templomban való bemutatással fejeződik ki leghatásosabban.

Máté és Lukács ezeknél az elbeszéléseknél ismert irodalmi formákat használtak föl. Ezek a formák nem egyedülállók a Krisztus korabeli zsidó irodalomban, hanem megtaláljuk őket a rabbinista írásokban is. A gyermekség-evangélium helyes megértéséhez ismernünk kell ezeket a műfajokat is.

(A „MIDRAS” MŰFAJ) A gyermekség-evangélium elbeszéléseit összehasonlíthatjuk a midras-irodalommal. A „midras” szó a héber „daras” igéből származik, amelynek jelentése: kutatni, kifejteni. Az ószövetségi írások rabbinista kifejtéséről és magyarázatáról van szó. A szent szöveget vagy versről versre magyarázza, vagy pedig egységes szöveget tart szem előtt, s ezt épületes módon fejti ki, hozzáfűz más eseményeket, sokszor legendás vagy fantasztikus dolgokat is. A zsinagógában elhangzott beszéd írásos rögzítése ez, amit szombatontként, vagy a nyilvános és magánélet jelentős eseményei alkalmával mondtak el (háború, éhínség, körülméletés, házasság, temetés stb. alkalmával). Röviden megfogalmazva, a törvény alkalmazása volt ez a mindennapi életre.

Ha összehasonlítjuk a gyermekség-evangélium elbeszéléseit a nyilvános működést tárgyaló részekkel, két dolgot figyelhetünk meg a gyermekség-evangéliumban: csodálatos dolgok leírását és a szentírás alkalmazási módját. A nyilvános működés elbeszéléseiben angyalok nem szerepelnek (kivéve a megkísértés elbeszélését és a getszemáni jelenetet). Ugyancsak hiányoznak ezekben a részekben a szózatok is, amelyekben Isten megmutatja magát és közli akaratát. Itt minden a természetes rendben folyik még akkor is, ha szünet nélkül fordulnak elő csodák. A gyermekség-evangéliumban viszont nem annyira csodák, mint inkább csodás dolgok szerepelnek. Zakariás, József, Mária, a pásztorok, a bölcsek mind kapcsolatban vannak a mennyei világgal az égi hírnökök által. S ez mégis földi történet, de a láthatatlan állandóan láthatóvá válik csodálatos módon. Igaz történet ez, de a szereplőket mennyei erők irányítják. A gyermekség-evangélium elbeszélései még abban is különböznek az evangéliumi elbeszélésektől, hogy az ősi igehirdetés mellett alkalmilag azt is megmutatják, hogy az események hogyan teljesítik be a jóvendőléseket. Máté mindezt rendszerbe szedi apologetikus céllal.

(A „BIBLIAI HÍRADÁSOK” MŰFAJA) A Zakariásnak, Máriának és Józsefnek szóló híradások egy ismert műfajba, a bibliai híradások műfajába tartoznak. Az Ószövetségben megtalálhatjuk ezt a műfajt. Első jellegzetessége ezeknek a híradásoknak az, hogy az a személy, akihez az angyali üzenet szól olyan nevet kap, amelyben benne van már jóvendő szerepe is (Ábrahám=sok nemzet atyja; Jézus=szabadító, üdvözítő). Hogy ez a csodás híradás valóra váljék, bizonyos akadályokat kell legyőzni. (Ágár a pusztában van Izmaellel, neki a pusztá jelenti az akadályt — Ter 21,17-19 —, általában pedig a meddség a legyőzendő akadály. Ezt találjuk Izsák, Sámson, Keresztelő János anyjánál). Akikhez az isteni híradás szól, bizonyos jelet kapnak annak bizonyására, hogy a híradás valóra válik, továbbá a születendő gyermek is jellegzetes nevet fog viselni.

Mindezeket a jellegzetességeket megtaláljuk a gyermekség-evangélium elbeszéléseiben is. Két végletet kell azonban elkerülni: az egyik az, hogy semmi esemény sincs a forma mögött, hanem költött leírásokkal állunk szemben; a másik pedig az, ha valaki nem veszi figyelembe az irodalmi formát, ami hatást gyakorolt az elbeszélésre. Tehát reális esemény kifejezőmódjáról van szó. Vannak olyan részek is, amelyeknek hiába keressük az ószövetségi megfelelőjét. Ezek közé tartozik például Zakariás némasága is, amely nem irodalmi kifejezés, hanem a szerző egy reális tényből indult ki, amit a szájhagyományból vett. (3)

(A GYERMEKSÉG-EVANGÉLIUM „ANGYALA”) Az angyal szerepe igen jelentős ezekben a részekben (ő adja hírül Isten üzenetét, ő figyelmezteti a bölcseket és Józsefet, ő adja hírül a pásztoroknak a Megváltó születését). A szentírásban igen sokszor hallunk az „Úr angyaláról”. A Jahveh-hiten kívüli népek valami föld feletti lényt láttak benne. Az Ószövetség új értelmet adott neki. Az „Úr angyala” Jahveh helytartója, az Ő megszemélyesített segítsége Izrael számára. Az Úr angyala maga Jahveh. A régi hagyomány ebben semmi nehézséget sem látott. Az Úr jelenlétéről van szó: Isten művelt valamit. Az angyal mindig szoros kapcsolatban áll magával az Úrral. A szövegek nagy része nem tesz különbséget Jahveh és angyala között (Ter 21,11-19; Bir 6,17-24). Ábrahám angyala Izsák feláldozásánál azonos az Úrral (Ter 22,11), ugyancsak Mózesé is a csipkebokornál (Kiv 3,2), vagy Jákobé, akivel viaskodott (Ter 32,25), Illésé, aki elledelt hozott neki (1 Kír 19,5-7), s az az angyal is, aki megverte az asszírok táborát (2 Kír 19,35). Ezekben a részekben az angyal nem Jahvehnek alárendelt lény, hanem Ő maga, az Isten sajátos beavatkozása az ember életébe.

Az Újszövetség is átvette ezt a hagyományt. Az angyal a pásztoroknál, Gábor angyal Zakariásnál és Máriánál, továbbá az angyal, aki Józsefet felvilágosítja álmában, majd figyelmezteti a menekülésre, később pedig a visszatérésre, maga az Úr sajátos cselekedete. Ugyancsak ő Péter esetében is, amikor megszabadul Heródes börtönéből (Apcs 12,6-11). Magyarázó szerepe van az angyalnak Betlehem mezején, továbbá Jézus üres sírjánál is. Mindezzel természetesen nem állítjuk azt, hogy nincs angyal. A szentírás más helyeken sokszor szól angyalokról, de az „Úr angyala” kifejezés a biblia használata szerint Isten jelenlétét és a világban való működését jelzi. (4)

(JÉZUS SZÜLETÉSE ÉS ANNAK TEOLÓGIAI KIFEJTÉSE) Szent Lukács röviden, mindössze két versben írja le a Gyermekek születését, amit valószínűleg régi híradásból merített. Ez egy mindennapos, sőt a körülmények szerint nagyon szegényes esemény: egy gyermek született istállóban, és jászolba fektették, mert nem kaptak helyet a szálláson. Ennyi a történeti híradás. Ezután közli az esemény kifejtését, amely az igehirdetés célját szolgálja. A pásztorokkal foglalkozó szakasz egészen más, mint az előbbi tárgyilagos, szűkszavú tudósítás a Gyermekek születéséről. Ez tele van csodákkal, égi szereplőkkel, földöntúli hangokkal. Ami a Gyermekek születéséről szóló tárgyilagos beszámolóban nem nyerhetett kifejezést, az szóval meg itt a hit épülésére. Az Isten angyalának itt magyarázó szerepe van. Isten világossága jött el a földre Jézus születésével. Megszületett a Szabadító, s ez örömhír mindazoknak, akik eljövételét várták. Azonban csak a hit teszi őt ismertté az emberek előtt. A hit viszont nem emberi eredmény, nem saját ismeret, hanem Isten műve az emberben. Ezért szól angyal a pásztorokhoz. Mennyei kórus Istent dicsőítve ünnepli ennek az óranak a jelentőségét. A pásztorok mindent úgy találnak, amint az angyal mondtatta.

A pásztorok esetében nem pásztor-romantikáról van szó. Az akkori Palesztinában őket becsülték legkevésbé, munkájuk tisztátalannak számított. A pásztorok nem ismerték a törvényt és nem tudták megtartani a farizeusi szigorúság előírása szerint. S most éppen ezeknek a megvetett embereknek jutott osztályrészül az az örömhír, hogy elsőnek tudják meg a Megváltó születését, és ők lehetnek első hódolói. Ez nem véletlen Szent Lukácsnál: a pásztorok történetével összekapcsolja a jászolban fekvő Kisdedet. Éppen ez a tény lesz a jel a pásztorok számára, hogy fölismerjék Őt, akiről olyan fönséges kinyilatkoztatást hallottak. A Gyermekek a maga szegénységében nem bojtárny, hanem jel a pásztoroknak. A jászolnál történő találkozás az evangélista szemében is jel, arra vonatkozik, aki később ezt mondta: „Ő küldött engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek” (Lk 4,18). A pásztorok ezután a vidék szegény és egyszerű lakói között terjesztik a hírt, és „mindnyájan, akik hallották, csodálkoztak a pásztorok elbeszélésén”. Az isteni titok, amely megnyilvánult, most ismét rejtve van, mivel egyszerű emberek tanúskodnak az esemény ragyogásáról. Már a születésről szóló történetben feltűnik a látszólagos ellentmondás a keresztyén üzenetben, hogy Isten emberi gyöngeségekben jelenik meg. A pásztorok a szegényeket képviselik, akiknek az evangéliumot hirdetik. (5)

(A NAPKELETI BÖLCSEK ÉS „MÓZES MIDRÁSA”) Vizsgáljuk meg kissé ezt az evangéliumi részt is. Néhány dolgon csodálkozhatunk. A csillagok járását figyelő bölcsek Keleten éltek. Miért volt számukra annyira ismeretlen Jeruzsálem?

A szöveg nagyon jól jellemzi Heródest: fél, hogy elveszti trónját és ezért nem riad vissza a gyilkosságtól sem. Fiait már meggyilkoltatta, de úgy látszik, még mindig nem lehet nyugodt trónja felől. Megjelenik egy csodálatos csillag az égen. A bölcsek megértik üzenetét, Jeruzsálembe mennek, „engedelmeskednek” a hívásnak.

Nagyon érdekes Jeruzsálem lakóinak viselkedése. Hallják a hírt az új király születéséről és „megremegnek”, „zavarba jönnek”. Talán nem várták a Messiás jövetelét? Állandó ellenségeskedésben éltek Heródesssel, mert nem közülük való volt, hanem a gyűlölt edomiták közül származott. Miért nem újjonganak most a zsidók, amikor az új király születéséről hallanak hírt? Hogyan lehet, hogy „megremegnek” a hír hallatára? Miért nem csatlakoznak a bölcsekhez, hogy megkeressék a Gyermekeket?

Heródes ravasz róka, született diplomata volt. Miért engedte, hogy a bölcsek egyedül menjenek Betlehembe? Miért nem küldött velük kémeket? Ezt minden feltűnés nélkül megtehetette volna, s így nem kellett volna „bizonytalanságban” maradnia.

Az evangélista szerint Heródes összehívatta az írástudókat, és azok teljes számban megjelentek előtte. Ezek mintha engedelmes szolgálói lettek volna Heródesnek. A valóságban éppen ellenkezőleg, gyűlölték az idegen királyt, s halála napját ünnepként ülték meg.

Az írástudók Mikeás próféta jóvendölését nem a héber biblia szerint idézik, hanem a görög fordítás szerint. Így pedig nem mondhatták Heródesnek.

A Keletről jött bölcsek azután nyomtalanul eltűnnek. Az evangélium ugyan beszél egy álomról, aminek következtében nem tértek vissza Heródeshez; de vajon kinek beszéltek el álmukat?

Még lehetne tovább sorolni a problémákat, de ez felesleges. Az irodalmi forma és a források vizsgálata sokkal hasznosabb lesz. A napkeleti bölcsekről szóló rész nagyon hasonlít „Mózes midrásához”, amely közismert volt a zsidóság körében. Párhuzamot vonhatunk a két elbeszélés között. Amran, Mózes atyja álmot lát, amelyből megtudja, hogy fia születik és mi lesz a hivatása. A fáraó is álmot lát. Máté evangéliuma szerint Józsefnek az angyal adja hírül a Megváltó születését (1,20). Heródes pedig a bölcsektől tudja meg ezt. A szabadító — Mózes is, Jézus is — félelemre indítja a fáraót is, meg Heródest is, mert mindkettő számára úgy tűnik, mint rivális: Mózes megszabadítja népét az egyiptomi rabságból, Jézus megszabadítja népét bűneitől. Az indulat hatalmába keríti mindkét uralkodót. A fáraó a csillagjósokkal tanácskozik, Heródes pedig az írástudókat kérdezi meg. Mindkét uralkodó elhatározza, hogy minden gyermeket meg kell ölni, hogy így a szabadító is meghaljon. Végül mindkét gyermek megmenekül, mert a gyermek atyja intést kap Istentől.

Ezenkívül néhány helyen ugyanazokat a szavakat használja az evangélista, mint Mózes, történetének írója: „Az Úr így szólt Mózeshez Mádiánban: menj és térj vissza Egyiptomba, mert meghaltak azok, akik halálra akartak adni téged. Mózes vette feleségét és fiait, számárra ültette őket és visszatért Egyiptomba” (Kiv 4,19-20). Máté evangéliumában ezt olvassuk: „Az Úr angyala Egyiptomban megjelent Józsefnek álmában és így szólt: Kelj föl, fogd a gyermeket és anyját és menj Izrael földjére, mert meghaltak, akik a gyermek életére törtek. Ő fölkel, fogta a gyermeket és anyját és Izrael földjére ment” (Mt 2,19-21). Bizonyos tipológiát is találunk a szövegben. A rabbinista hagyomány az előbb idézett szöveget Mózes visszatéréséről kapcsolatba hozza Zakariás jóvendölésével (Zak 9,9). Ez a jóvendölés a keresztények előtt is ismeretes volt, s Jézus jeruzsálemi bevonulásával kapcsolatban idézik az evangélisták. A rabbinista szöveg így szól: „A végső szabadító is úgy fog tenni, mint az első. Mit tett az első szabadító? Így olvassuk: Tehát Mózes vette feleségét és fiait és számárra ültette őket. Ugyanilyen lesz a végső szabadító is: alázasos számárháton ül.” Ha ehhez még a Zsidókhoz írt levélre gondolunk, amelyben arról olvashatunk, hogy Mózes Krisztus gyalázatát többre becsülte az egyiptomiak kincsénél (11,26), akkor a következtetés még bizonyosabb: a Mózes midras befolyást gyakorolt Máté elbeszélésére. Az Úr gyermekségének eseményeit úgy szemléli, mint az első szabadító beteljesedését. (6)

Mindezek alapján azt mondhatjuk, hogy Jézus születésekor Heródes idejében nem jöttek Keletről bölcsek Jeruzsálembe és Betlehembe. Nem zavarták meg királyi látogatók József egyszerű hétköznapijait. Semmi rendkívüli sem történt Jézus életében egészen addig, amíg tanítani nem kezdett. Csak akkor kezdtek kérdezgetni: kicsoda Ő? Csak akkor érdeklődtek utána.

Az emberek tódultak Jézushoz. Ugyanakkor nagyon sokan voltak, akik elle- ne fordultak. Népének vezetői kiszolgáltatták Pilátusnak és keresztre adták. Műve azonban folytatódott tovább, mert tanítványai elvitték tanítását a pogányok közé. De Palesztinában is eredményt értek el. A keresztyényeket üldözni kezdtek, s ők szétszéledtek mindenfelé és hirdették Mesterük tanítását. Meg voltak győződ- ve, hogy „sokan jönnek napkeletről és napnyugatról és letelepednek Ábrahám, Izsák és Jákob mellé a mennyek országában, az ország fiait pedig kivetik a kül- ső sötétségre. Ott sírás és fogcsikorgatás lesz” (Mt 8,11-12). A keresztyények más szemmel olvasták az Ószövetséget és abban a pogány látnoknak, Bálaámnak jövendölését is: „Csillag támad Jákobból és királyi pálca kél fel Izraelből” (Szám 24,17). Izajás jövendölése is új értelmet nyert számukra: „Hordozd körül szemedet és lásd: egybegyűlnek ők mindnyájan, tehozzád jönnek...hozzád tér a tenger özöne és hozzád megy a nemzetek kincse. Elborít majd téged a tevék áradata, Mádián és Éfa dromedárjai. Valamennyien Sábából jönnek, aranyat és tömjént hoznak, s az Úr dicsőségét hirdetik” (Iz 60,4-6).

A keresztyények csak később kezdték hirdetni Jézus születését. Amikor azon- ban ezt tették, mindig szem előtt tartották Mesterük szenvedését és kereszthalá- lát. Jézus születésének történetét is ebből a szempontból nézték, s az üldözött és elvetett Messiást látták benne, aki már kezdetől fogva elvetett és üldözött volt. Életének első éveiben már megtalálható tragikus rendeltetése. Azután beszéltek „Jákob csillagáról”, a pogányokról, akik Jézushoz jönnek, továbbá a szabeusok ajándékáról. Ezek mind hozzájöttek még a Mózes születéséről szóló legendához. Jézus az új Mózes, népének megszabadítója. Valószínűleg ezekből született meg az elbeszélés, ami Máté evangéliuma előtt található. Ez nemcsak egy szép elbe- szélés, ami kétségtelenül belevésődik az olvasó emlékezetébe, hanem teológiaiilag igaz is. Ugyanúgy teológiai kifejtésről van szó, mint a pásztorokról szóló elbe- szélésnél. Az elbeszélés szerzői valóban hitték, hogy Jézus a „csillag”, aki Já- kobból származik, ő a pogányok világossága, továbbá ő az új Mózes. A szent szer- ző ezt akarta kifejezni, és ehhez a teológiai kifejtés formáját használta fel. (7)

R. Schnackenburg szellemes hasonlatával fejezzük be fejtegetésünket: „Oly- kor okmányokhoz vagy rajzokhoz »Legenda« megjelöléssel magyarázó táblázatot csatolnak. Ilyen »legendának« nevezhetnénk a pásztori történetet, vagy a napkeleti bölcsék elbeszélését is. Mintegy kulcs, amely lehetővé teszi az olvasóknak, hogy a kívül sötét épület világos belső terébe jussanak. A szentírás szimbolikus nyel- ven értelmező beszéd ez, igehirdetés a közösség számára és egyszermind Isten dicsérete is. Csak a hívők előtt tárul fel az események rejtett értelme, Isten ki- nyilatkoztatása a történelemben. Jézus születése éppoly szilárdan és kitörölhe- tetlenül áll a történelemben, mint kereszthalála, és éppen úgy csak a Keresztre- feszített fátamadásából kapja világosságát. Ha tehát helyesen olvassuk, a születés- ről szóló elbeszélés a világ Istentől küldött Szabadítójának történetiségét tanúsítja.

Akármilyen sokféle változatban szólnak is meg ezek a teologikus eszmék, mindig csak az Isten megtestesülésének nagy titkával foglalkoznak. Az őske- resztyény hit minden tanúsága félreérthetetlenül tartalmazza a tanítást: a történe- lemben fellép egy ember, olyan ember, mint mi mindnyájan, és mégis, egész földi létében, születésétől a szörnyű kereszthalálig, túllép az emberi méreteken, és ezzel az emberi egzisztencia transzcendenciájára mutat rá. Ember, aki rendkí- vüli ieleket művel és halhatatlan szavakat mond ki, aki úgy gvakorolja a sze- retetet, mint még senki más, és aki megmutatja, mi az a szeretet, amely meg- váltja az embereket; aki Isten képmása és jele a világban. Ember, akiben az örökkévaló behatol az időbe; aki által az emberek megtapasztalják az emberi lét magasságát és mélységét; aki a halálraszánt ember reménye lesz, mert ha- lálával megszerezte az életet, és új jövőt nyitott. Mindez megnyilvánul már szü- letésekor: a jászolban fekvő gyöngye Gyermekek a világ Szabadítója. Ez a kará- csony soha el nem múló tanítása — legenda és mítosz nélkül.” (8)

Jegyzetek: (1) R. Schnackenburg: Krisztus születése mítosz és legenda nélkül. Mérleg 6(1970) 325. o. — (2) Haag, Bibellexikon, Benno-Verlag, 1154. o. Dictionnaire encyclopédique de la Bible. Brepols, 1960. 1199. o. — (3) P. Benoit: Exégèse et théologie. III. (L'enfance de Jean-Baptiste selon Luc I. 165—196. o.) — (4) W. Knörzer: Wir haben seinen Stern ge- sehen. Stuttgart. 68—71. o. — (5) R. Schnackenburg: i. m. 327—328. o. — (6) X. Léon Dufour: Les évangiles et L'histoire de Jésus. Seuil 1963. 346—348. o. — (7) Hinker-Speidel: Se la Bibbia avesse ragione... Ed. Paoline 1972. 161—169. o. — (8) R. Schnackenburg, i. m.